

İlahiyat Fakóltesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki

Mustafa Fatih Ay

Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı
mustafafatihay@akdeniz.edu.tr | <https://orcid.org/0000-0003-0433-318X>

Geliş Tarihi / Received: 30.09.2020 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 13.12.2020

Özet

Bu araştırmada İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri (okuldan memnuniyet, üniversiteden memnuniyet, kişisel gelişimden memnuniyet, mesleki eğitimden memnuniyet) ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle de ilahiyat fakólterinde verilen eğitim ve sağlanan imkanların öğrenci gözünden nasıl değerlendirildiğinin ve bu değerlendirmenin, öğrencilerin gelecek beklentilerini nasıl etkilediğinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın hipotezleri ise Şu Şekilde belirlenmiştir;

- İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.*
- İlahiyat Fakóltesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri, gelecek beklentisi düzeyinin anlamlı bir yordayıcısıdır.*

Bu araştırma, ilişkisel tarama modelinde kurgulanmıştır. İlahiyat fakóltesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada bağımsız değişken (yordayan değişken) öğrencilerin memnuniyet düzeyleri iken, bağımlı değişken (yordanan değişken) öğrencilerin gelecek beklentileridir. Bu ilişkinin ele alınabilmesi için öncelikle korelasyon daha sonra ise çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu doğrusal regresyon analizi birden fazla bağımsız değişkenin, bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekteştirilmektedir.

Araştırmanın çalışma grubu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı, güz yarıyılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakóltesi'nde öğrenim gören 390 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri Gelecek Beklentisi Ölçeği, Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu aracılığı ile toplanmıştır. Kişisel bilgi formu: Katılımcıların, cinsiyet, sınıf, mezun oldukları lise türü, öğretim türüne ilişkin bilgiler bu form aracılığıyla toplanmıştır. Gelecek Beklentileri Ölçeği: Tek boyutlu olan ölçek, 14 maddeden oluşmaktadır. Açıkladığı toplam varyans %49.51 olan ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.84 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.75 olarak bulunmuştur. Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği: Ölçek, Üniversiteden Memnuniyet, açıkladığı varyans %28.69, iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.86, Üniversiteden Memnuniyet açıkladığı varyans %11.36, iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.68, Kişisel Gelişimden Memnuniyet açıkladığı varyans %14.28, iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı

0.79, Mesleki Eğitimden Memnuniyet (açıkladığı varyans %25.35), iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.71 olmak üzere 4 alt boyut ve 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin tamamının açıkladığı toplam varyans ise % 79,68'dir. Ölçeğin tamamının iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı ise 0.85'tir. Bu çalışmada ise iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayıları alt boyutlar için sırasıyla 0.67, 0.51, 0.84, 0.68 iken ölçeğin tamamı için ise 0.86 olarak tespit edilmiştir.

Parametrik analizlerin yapılabilmesi için gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek için basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve ilgili değerlerin tablo 1'de de görüldüğü üzere -1 ile +1 arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular çerçevesinde veri setinin normal dağılım gösterdiği ve dolayısıyla parametrik testlerin yapılabileceği anlaşılmaktadır.

Verilerin analizi Amsterdam Üniversitesi tarafından desteklenen ve açık kaynak kodlu veri analiz programı olan JASP (Version 0.11.1) ile analiz edilmiştir. Öncelik memnuniyet düzeyi ile gelecek beklentisi arasındaki ilişki Pearson momentler çarpım korelasyonu ile incelenmiştir.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin gelecek beklentisi düzeyleri ile memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde mesleki eğitimden memnuniyet ile ($r=.350$, $p<.01$), okuldan memnuniyet ile ($r=.301$, $p<.01$), kişisel gelişimden memnuniyet ile ($r=.401$, $p<.01$), orta düzeyde pozitif yönde (orta düzey kriter .30 ile .70 arası) üniversiteden memnuniyet ile arasında ($r=.197$, $p<.01$) ise düşük düzeyde (düşük düzey kriter 0 ile .29 arasında) korelasyon olduğu tespit edilmiştir.

Bu anlamlı ilişki tespiti ile çalışmanın "İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır." şeklindeki birinci hipotezi doğrulanmıştır. Böylelikle ikinci hipotezin sınanması ve bu ilişkinin yordayıcı etkisinin belirlenmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda kişisel gelişimden memnuniyet ile mesleki eğitimden memnuniyetin, gelecek beklentisinin yüksek düzeyde ve anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur ($R=.44$, $R^2 =.19$, $p<.01$). Buna göre kişisel gelişimden memnuniyet ile mesleki eğitimden memnuniyet, gelecek beklentisindeki toplam varyansın %19'unu açıklamaktadır.

Araştırmacılar tarafından başta kişisel gelişim ve mesleki eğitimden memnuniyet olmak üzere öğrencilerin geleceğe ilişkin beklentilerini etkilemesi muhtemel memnuniyet boyutlarını oluşturan konularda derinlemesine çalışmalar yapılarak, bu boyutların somutlaştırılması ve elde edilen bulgular çerçevesinde düzenlemelerin yapılması gereklidir. Fakülte yönetimleri ve Yüksek Öğretim Kurumu tarafından, İlahiyat fakültelerinin tek bir mesleğe yönelik bir hedefi olmaması nedeniyle, öğrencinin gelecekte yapmayı planladığı mesleğe göre kişisel gelişimi ve mesleki eğitimine (alan bilgisi, meslek bilgisi, iletişim vb.) yönelik kendisini geliştirmesi için, beklentilerinin tespit edilerek bu konularda düzenlemeler yapılması gerekir. Süreç içerisinde gelişen yeni durumlar ve değişen şartlar çerçevesinde beklentilerin değişmesinin muhtemel olması nedeniyle gerek araştırmacılar gerekse kurumlar tarafından öğrenci beklentilerinin tespiti zaman zaman tekrarlanarak bu konuda dinamik bir süreç işletilmelidir. Ayrıca, çalışmanın örnekleminin Erzurum ili ile sınırlı olması nedeniyle farklı ilahiyat fakülteleri örnekleminde yapılacak benzer çalışmalar sonuçların karşılaştırılmasına imkan vermesi açısından önemli olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, İlahiyat Fakültesi Öğrencileri, Memnuniyet, Gelecek Beklentisi.

The Relationship Between Satisfaction Levels and Future Expectations Among the Theology Students

The purpose of this study is to analyze the relationship between satisfaction levels (school satisfaction, university satisfaction, satisfaction with personal development, satisfaction with professional education) and future expectations among the theology students. Thus, it is aimed to determine how the education and opportunities provided in theology faculties are evaluated from the perspective of the students and how this evaluation affects the future expectations of the students.

In this context, the hypotheses of the research were determined as follows; 1. There is a significant relationship between the satisfaction levels of the theology students and their future expectations. 2. The satisfaction level of the theology students is a significant predictor of the future expectation level. This research has been designed in the relational survey model. The relationship between the level of satisfaction and future expectations of the theology students was examined. The independent variable (predictive variable) in the study is the satisfaction level of the students, while the dependent variable (predicted variable) is the students' future expectations. To address this relationship, firstly correlation and then multiple linear regression analyses were performed. Multiple linear regression

analysis is performed to determine the effect of more than one independent variable on a dependent variable.

The study group of the research consists of 390 students studying at Ataturk University Faculty of Theology in the fall semester of the 2018-2019 academic year. The data of the study were collected through the Future Expectation Scale, the Student Satisfaction Scale, and the personal information form prepared by the researcher. Personal information form: Information on the participants' gender, class, type of high school they graduated from, and education type were collected through this form. Future Expectations Scale: The one-dimensional scale consists of 14 items. The internal consistency (Cronbach's alpha) coefficient of the scale, whose total variance explained was 49.51%, was found to be 0.84. In this study, the internal consistency (Cronbach's alpha) coefficient was found to be 0.75. Student Satisfaction Scale: The Scale consists of 4 sub-dimensions and 18 items, Satisfaction with the University, explained variance 28.69%, Cronbach's alpha coefficient 0.86, University Satisfaction variance 11.36%, Cronbach's alpha coefficient 0.68, Satisfaction with Personal Development 14.28%, internal consistency explained Consistency (Cronbach's alpha) coefficient 0.79, Professional Education Satisfaction (explained variance 25.35%), internal consistency (Cronbach's alpha) coefficient 0.7. The total variance explained by the whole scale is 79.68%. The internal consistency (Cronbach's alpha) coefficient of the whole scale is 0.85. In this study, internal consistency (Cronbach's alpha) coefficients were determined as 0.67, 0.51, 0.84, 0.68 for the sub-dimensions, and 0.86 for the whole scale, respectively.

Kurtosis and skewness values were examined to check whether the necessary conditions for parametric analysis were met. It has been determined that the values are between -1 and +1. In the light of these findings, it is understood that the data set has a normal distribution and therefore parametric tests can be performed.

The analysis of the data was analyzed with JASP (Version 0.11.1), an open-source data analysis program supported by the University of Amsterdam. The relationship between priority satisfaction level and the future expectation was analyzed using the Pearson Product-Moment Correlation.

When the relationship between the future expectation levels and satisfaction levels of the theology students was examined, it was found that there were positive correlations between the variables. With the determination of this significant relationship, the first hypothesis of the study, "There is a significant relationship between the satisfaction levels of the theology students and their future expectations" was confirmed. Thus, multiple linear regression analysis was conducted to test the second hypothesis and determine the predictive effect of this relationship.

As a result of multiple linear regression analysis, satisfaction with personal development and professional education were found to be a high and significant predictor of future expectation ($R = .44$, $R^2 = .19$, $p < .01$). Accordingly, satisfaction with personal development and satisfaction with professional education explains 19% of the total variance in future expectations.

Researchers should conduct studies addressing the satisfaction dimensions that are likely to affect students' expectations for the future. For the student to improve himself/herself in the profession he/she plans to do in the future, his/her expectations must be determined, and arrangements must be made on these issues. Determination of student expectations by both researchers and institutions should be repeated from time to time and a dynamic process should be operated in this regard. Also, since the sample of the study is limited to the province of Erzurum, similar studies to be conducted in the samples of different theology faculties will be important in terms of allowing comparison of the results.

Keywords: Religious Education, Higher Religious Education, Theology Students, Satisfaction, Future Expectation.

Atf / Cite as

Ay, Mustafa Fatih. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Memnuniyet Düzeyleri ile Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişki". *Marife* 20/2 (2020), 743-758. <https://doi.org/10.33420/marife.800556>

Giriş

Üniversiteler, lise eğitimini tamamlamış bireylerin çeşitli beklentileri nede-

niyle eğitimlerine devam ettikleri kurumlardır. Üniversite ve bölüm tercihinde bulunan bireylerin beklentileri kendilerine özgü olsa da bu beklentilerin üniversite hayatı boyunca etkileşimde bulunulan unsurlar ve boyutlarla ilgili olduğu muhakkaktır. Diğer yandan üniversite, örgün eğitim sistemi içerisinde bir uzmanlaşma basamağı olarak da görülebilir. Mezuniyet sonrası yaşam sürecinde bağlayıcı olmasa da önemli etkileri olması beklenen bu aşama, üniversiteye gelirken varolan beklentilerin karşılanması durumuna göre yeni beklentileri de oluşturmaktadır. Bir başka deyişle öğrenci, üniversitenin beklentilerini karşılama durumuna göre, gelecekteki hayatına ilişkin beklentilerini düzenlemektedir. Üniversiteye gelen öğrencinin genel olarak huzurlu bir ortamda nitelikli bir eğitim beklentisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu beklentilerin karşılanması öğrencinin genel olarak üniversite eğitiminden memnuniyetini oluştururken, üniversiteden memnun olma durumu ise, mezuniyet sonrası yaşamına dair yeni beklentilerini düzenlemesine katkı sağlar. Yeniden düzenlenen bu beklentiler ise gelecek beklentisi olarak kavramsallaştırılabilir.

Beklentinin “gerçekleşmesi beklenen şey, bireyin belli şart ve durumların alacağı biçimler veya kendisinden beklenenler konusundaki öngörüsü”¹ olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, gelecek beklentisini üniversite öğrencileri için, gelecekte gerçekleşmesini umdukları durumlar olarak tanımlamak mümkündür². Mezun olduğu alana veya mesleğe yönelik olarak düşünüldüğünde bu beklentilerin, üniversite eğitimi ile ilgili konulara ilişkin memnuniyet ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Yükseköğretim sürecinde öğrencinin beklentileri ne kadar karşılandı ise, yani bu süreçten ne kadar memnuniyet duydu ise yükseköğretim sonrasına ilişkin beklentilerini de ona göre düzenlemesi beklenmektedir. Öğrencinin memnuniyeti ise taleplerinin karşılık bulduğu bir ortamda nitelikli bir eğitim ile mümkündür. Somutlaştırılacak olursa öğrencinin üniversitenin kurumsal çatısı altında bulunduğu süreçte temasta bulunduğu fiziksel imkanlar/yapılar (derslikler, kantin, yemekhane, kütüphane vb.) ile akademik organizasyonu oluşturan unsurlar (müfredat, derslerin içeriği ve işlenişi, öğretim üyesi niteliği vb.) öğrenci memnuniyeti üzerinde etkili olabilir.

Her fakültenin kendine özgü amaçları olduğu düşünüldüğünde son yıllarda ülkemizin yükseköğretim politikaları kapsamında sayıları artan ilahiyat fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin de kendine özgü beklentilerinin olması beklenmektedir. Bununla birlikte ilahiyat fakülteleri özelinde yaşanan amaç tartışmaları bu konuyu daha da önemli hale getirmektedir. Çünkü, bugün İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Fakültesi olarak tek program (bölüm) ile öğretimin devam ettiği bu fakültelerden mezun olanlar çoğunlukla Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde (müftü, vaiz, imam hatip, müezzin, Kuran kursu öğreticisi vb.), Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği, imam hatip meslek dersleri öğretmenliği görevlerini yürütmektedir. Ancak ilgili fakültelerin tarihsel süreci

¹ *Türk Dil Kurumu*, “Beklenti”, (Erişim 11 Eylül 2020).

² Murat Tuncer, “A Research Regarding Future Expectations of University Youth”, *Journal of Turkish Studies* Volume 6 1/6 (2011), 937.

incelendiğinde ilköğretim/din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği haricinde sayılan mesleklere yönelik personel yetiştirme hedefi olduğundan açıkça söz edilmiştir. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği için 1997 yılında alınan kararla kurulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı, 26.05.2006 tarihinde Yüksek Öğretim Kurulu [YÖK] Genel Kurul kararı ile Eğitim Fakülteleri bünyesine aktarılmış 17.04.2014 tarihinde ise yine YÖK kararı ile kapatılmıştır. İlk kuruluşu itibarıyla 1924 yılında Tevhidi Tedrisat Kanunu'ndan temellendirilen İlahiyat fakültelerinin kuruluş gayesi olarak ilgili kanunun 4. Maddesinde “yüksek diniyyat mütehasısları yetiştirmek” amacı zikredilmiştir³. 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin açılış gerekçesi ise; batıdaki örneklerine benzer şekilde “*mesleki bilgisi kuvvetli ve düşünüşünde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi*” şeklinde ifade edilmiştir⁴. Mesleğe yönelik olarak hedefi tanımlanan ve ilki 1959 yılında açılan, 1980 darbesi sonrasında ise ilahiyat fakültesine dönüştürülen yüksek İslam enstitülerinin amacı, din dersi öğretmeni, imam hatip meslek dersleri öğretmeni ve Diyanet İşleri Başkanlığına din görevlisi yetiştirmek olarak ifade edilmiştir⁵. Bu tarihten sonra da ilahiyat fakültelerinin mesleğe yönelik bir amacı ifade edilmemiştir. Ancak yüksek İslam enstitülerinin amacının da ilahiyat fakültelerine yüklendiği söylenebilir. Din dersi öğretmenliği, imam hatip meslek bilgisi öğretmenliği ve Diyanet İşleri Başkanlığı personeli ihtiyacının ilahiyat fakültelerinden karşılanması bu durumun uygulamada da böyle olduğunu göstermektedir. Ancak resmîyette din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği programı dışında ilahiyat fakültelerinin amaçları arasında mesleğe yönelik bir ibareye yer verildiği tespit edilememiştir.

İlahiyat fakülteleri ve mesleğe yönelik istihdam ve personel yetiştirme konusunda oldukça kapsamlı bir literatür mevcut olmakla birlikte öğrencilerin ilahiyat fakültesini tercih nedenlerinin ele alındığı bir çalışmadan bahsetmek yerinde olacaktır. 2010 yılında 173 İlahiyat öğrencisinin katılımı ile gerçekleştirilen araştırmada katılımcıların en çok işaretlediği (%86) seçeneğin “dini ilimlerde daha fazla bilgi sahibi olma” iken, “Diyanette görev yapmayı düşündüğüm için” seçeneğinin (%29.4) ve “Millî Eğitimde görev yapmayı düşündüğüm için” seçeneğinin (%24), “mezun olunca daha kolay iş bulabileceğimi düşündüğüm için” seçeneğinin ise (%10.2) oranında tercih edilmesi, bu çalışma kapsamında⁶ ilahiyat fakültesini tercih nedenleri arasında öncelikli gerekçenin bir mesleğe yönelik olmadığını göstermektedir. Ancak aynı araştırmada katılımcıların %88.4 mezun olduğunda çalışmak istediğini, %11.6'sı ise karar vermedim derken, çalışmak istemeyen ise hiç

³ Tevhid-i Tedrisat Kanunu (TTK), *Resmî Gazete* 63 (6 Mart 1340), Kanun No. 430, md. 7/4.

⁴ Muhammed Şevki Aydın, “Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler – Müzakereler 16-17 EKİM 2003”, *İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu* (Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Baskı Merkezi, 2004), 21.

⁵ Muhammed Şevki Aydın, “Yüksek Din Öğretimi Kurumları: Gelgitler Alanı,” *Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi* 31-32 (2003), 110-111.

⁶ Mehmet Korkmaz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği,” *Bilimname* 2010/1 (March 1, 2010), 190.

yoktur⁷. Katılımcıların mezun olunca yapmak istedikleri meslek sorulduğunda ise katılımcıların %1.2'si haricindekiler akademisyenlik veya Diyanet İşleri Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı (din kültürü ve ahlak bilgisi veya imam hatip meslek dersleri öğretmenliği) bünyesinde yer alan meslekleri tercih edeceklerini belirtmişlerdir.⁸ Her ne kadar bir çalışma bulgularından bir genelleme yapılamasa da ilahiyat fakültesi öğrencilerinin mezun olduğunda yapmak istedikleri meslek konusunda önemli bir veri sunduğu açıktır. Mezun olduğunda yapmak istediği meslekler ve iş yaşamına yönelik olarak öğrencilerin öğretim süreçlerine ilişkin görüşleri ve bu görüşlerin gelecek beklentilerini nasıl etkilediği önem kazanmaktadır. Bir başka deyişle öğrenim gördükleri fiziksel imkanlar ve kurumsal/akademik yapıya ilişkin değerlendirmeleri ve bu değerlendirmeler ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki önem kazanmaktadır.

Bu konuyu doğrudan ya da dolaylı ele aldığı düşünülen çalışmalar incelendiğinde büyük çoğunluğu öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, öğretim üyesi ve mezunlarının da görüşlerine yer verilen çalışmalar olduğu görülmektedir. Doğrudan memnuniyet ile gelecek beklentisi ilişkisinin ele alındığı bir çalışma tespit edilememiş olmakla birlikte, memnuniyet ve bu kapsamda değerlendirme yapmaya imkan vermesi beklenen çalışmalar olduğu görülmektedir. Literatürde tespit edilen çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin eğitimleri ile ilgili olarak gördükleri problemler,⁹ öğrencilere göre ilahiyat fakültesi eğitiminin başarı durumu,¹⁰ öğrencilerin problemleri,¹¹ sorunları ve beklentileri,¹² ilahiyat fakültesine bakışı ve beklentileri,¹³ eğitim öğretime yönelik beklentileri,¹⁴ öğretim üyelerinden beklentileri,¹⁵ öğrenme ortamına yönelik algıları,¹⁶ ilahiyat fakültesini ter-

⁷ Korkmaz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği," 191.

⁸ Korkmaz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği," 192.

⁹ Erdoğan Fırat, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problem Olarak Değerlendirdikleri Eğitimleriyle İlgili Konular," *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* VI (1989), 17-42.

¹⁰ Selahattin Parlador, "Öğrencilerine Göre İlahiyat Fakültesi Eğitiminin Başarı Durumu," *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XI (1998), 1-32.

¹¹ Mevlüt Kaya, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri (Samsun O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)," *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2001), 77-114; Ejder Okumuş, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri-Dicle Üniversitesi Örneği," *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.

¹² Ahmet Koç, "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri," *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2003), 25-64; Mehmet Ali Kirman - Halil Apaydın, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti Ve Sorunları," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2006), 93-123; Mehmet Ali Kirman - Rıdvan Demir, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği," *Antakiyat* 1/1 (November 29, 2018), 1-21; İbrahim Turan - Bayramali Nazıroğlu, "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri," *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (2015).

¹³ Bozkurt Koç, "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin İlahiyat Fakültesine Bakışı ve Beklentileri (Atatürk Üniversitesi Örneği)," *Tabula Rasa -Felsefe & Teoloji-* 1/3 (2001), 121-137.

¹⁴ Yurdağül Mehmedoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri," *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 121-150.

¹⁵ Mehmet Emin Ay, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Beklentileri (Bursa UÜ İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)," *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 227-245.

¹⁶ Osman Taştekin, "Yeni Kurulan İlahiyat Fakültelerinin Öğrenme Ortamına Yönelik Öğrenci Algıları-

→

cih nedenleri¹⁷ ilahiyat fakültesine yönelik görüşleri¹⁸ ilahiyat fakültelerinin beklentileri karşılama ve mesleki hayata hazırlamasına ilişkin görüşleri,¹⁹ ilahiyat eğitimi ve öğretim üyelerine ilişkin algıları,²⁰ akademik eğilimleri ve eğitime ilişkin memnuniyet algıları,²¹ uluslararası öğrencilerin ilahiyat eğitiminden memnuniyet düzeyleri,²² fakülte yaşamına ilişkin görüşleri,²³ memnuniyet algıları,²⁴ din öğretimine yönelme ve öğretim sürecinde hedefe yönelik öğrenci ve öğretim üyesi algıları,²⁵ mezunların yüksek din öğretimi kurumlarındaki eğitime ilişkin düşünceleri ve önerileri,²⁶ konularını ele alan çalışmalar yapıldığı görülmektedir.

Geniş bir yelpazeye yayılan bu çalışmalarda büyük oranda ilahiyat fakültesinde verilen eğitime ilişkin görüşler ele alınmaktadır. Bir çalışmada ilahiyat fakültesinin beklentileri karşılama ve mesleğe hazırlamasına ilişkin öğrenci algıları ele alınmıştır.²⁷ Betimsel olarak öğrenci görüşlerinin raporlandığı çalışmada beklentilerin karşılama durumları ile mesleğe hazırlama düzeyi ile ilgili algılar arasındaki ilişkiye ise bakılmamıştır.

Bu araştırmada ise ilahiyat fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri (okuldan memnuniyet, üniversiteden memnuniyet, kişisel gelişimden memnuniyet, mesleki eğitimden memnuniyet) ile gelecek beklentileri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle de ilahiyat fakültelerinde verilen eğitim ve sağlanan imkanların öğrenci gözünden nasıl değerlendirildiğinin ve bu değeri-

→

- Şırnak, Erzincan ve Iğdır Örneği”, *USUL İslam Araştırmaları Dergisi* 19 (2019), 139-184.
- ¹⁷ Korkmaz, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, 167-204.
- ¹⁸ İlyas Erpay, “Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 0/13 (30 Aralık 2019), 423-473; Abdulvahap Taştan et al., “Üniversite Düzeyinde Din Öğretimi Alan Öğrencilerde Eğitim Sürecinde Oluşan Tutum Ve Davranış Değişiklikleri -Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/11 (2001), 169-192.
- ¹⁹ Ali Özenc, “Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde Eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)”, *International Journal of Kurdish Studies* 3/1 (January 25, 2017), 1-30.
- ²⁰ Teceli Karasu, “Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)”, *İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Eğitimine ve Öğretim Elemanlarına İlişkin Algıları: Metafor Analizi Örneği*, ed. Doç. Dr. İbrahim Aşlamacı vd. (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 217-227.
- ²¹ Recep Uçar, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profili, Akademik Eğilimleri ve Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Algıları (İnönü Üniversitesi Örneği)”, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (December 27, 2017), 105-178.
- ²² Fatih Özkan, *Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinde Eğitim Gören Uluslararası Öğrencilerin Memnuniyet Düzeyleri* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 9-10.
- ²³ Ömay Çokluk Bökeoğlu, “Analysis of University Students’ Views about the Quality of Faculty Life Using Various Variables”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 40/2 (2007), 179-204.
- ²⁴ Engin Karadağ - Cemil Yücel, *Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırması* (2019), 1-73.
- ²⁵ Hüseyin Algur, “Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)”, *Yüksek Din Öğretimine Yönelme ve Öğretim Sürecinde Hedef Unsuruna Dair Hoca ve Öğrenci Görüşlerinin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi (Giresun İslami İlimler Fakültesi Örneği)*, ed. İbrahim Aşlamacı vd. (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 247-268.
- ²⁶ Süleyman Akyürek, “Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)”, *Mezunlarına Göre Yüksek Din Öğretiminin Eksik Yönleri*, ed. İbrahim Aşlamacı vd. (Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019), 193-223.
- ²⁷ Özenc, “Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde Eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)”, 1-30.

dirmenin, öğrencilerin gelecek beklentilerini nasıl etkilediğinin belirlenmesi hedeflenmektedir.

Bu çerçevede araştırmanın hipotezleri ise şu şekilde belirlenmiştir;

1. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.

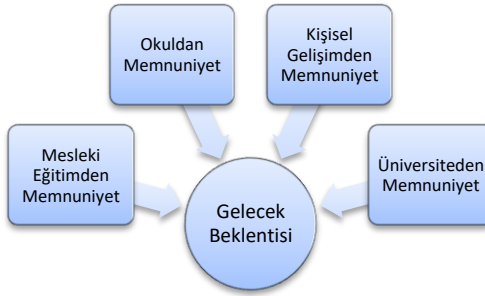
2. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri, gelecek beklentisi düzeyinin anlamlı bir yordayıcısıdır.

1. Yöntem

1.1.Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, ilişkisel tarama modelinde kurgulanmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada bağımsız değişken (yordayan değişken) öğrencilerin memnuniyet düzeyleri iken, bağımlı değişken (yordanan değişken) öğrencilerin gelecek beklentileridir. Bu ilişkinin ele alınabilmesi için öncelikle korelasyon daha sonra ise çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu doğrusal regresyon analizi birden fazla bağımsız değişkenin, bir bağımlı değişken üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmektedir.²⁸ Regresyon analizine dahil edilen değişkenlerin ilişkisel gösterimi ise Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

1.2.Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2018-2019 eğitim-öğretim yılı, güz yarısında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğrenim gören 390 öğrenciden oluşmaktadır. 3487 öğrenciden oluşan evrenden Kreje ve Morgan’ın 3500 kişilik bir evrenden 346 kişinin örneklem alınmasının yeterli olacağı²⁹ görüşünden hareket edilmiştir. Çalışma grubu oluşturulurken sınıf düzeyine göre kota örnekleme plan-

²⁸ Sait Gürbüz - Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe – Yöntem – Analiz* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015), 267.

²⁹ Robert V. Krejcie - Daryle W. Morgan, “Determining Sample Size for Research Activities”, *Educational and Psychological Measurement* 30/3 (1970), 608.

lanmış³⁰ ve her sınıf düzeyinden 100 kişiye ulaşılması hedeflenmiş fakat 1. Sınıflarda kota sayısına ulaşamamıştır. Belirlenen kotaya ulaşmak için ise uygun örnekleme yöntemi ile ihtiyaç duyulan katılımcı sayısına ulaşmak için en ulaşılabilir kişilere formlar dağıtılmıştır.³¹ Katılımcıların % 61.5'i (240 kişi) kız, %38.5'i (150 kişi) erkek, %63.4'ü (243 kişi) I. Öğretim, %36.6'sı (140 kişi) II. Öğretim, %14.4'ü (56 kişi) 1. Sınıf, % 26.4'ü (103 kişi) 2. Sınıf, % 25.6'sı (100 kişi) 3. Sınıf, %33.6'sı (131 kişi) 4. Sınıf, %71.5'i (279 kişi) İmam Hatip veya Anadolu İmam Hatip Lisesi mezunu iken, %28.5'i (111 Kişi) Diğer Lise türlerinden mezun olanlardır.

1.3. Veri Toplama Araçları:

Araştırmanın verileri Gelecek Beklentisi Ölçeği, Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu aracılığı ile toplanmıştır. Ölçekler için gerek geliştiren araştırmacılardan gerekse uygulama yapılan kurum idaresinden izinler alınmıştır. Veri toplama süreci bizzat araştırmacı tarafından yürütülmüş olup, basılı olarak dağıtılan formların doldurulma süresi yaklaşık 5 dakika sürmüştür.

1.3.1. Kişisel bilgi formu: Katılımcıların, cinsiyet, sınıf, mezun oldukları lise türü, öğretim türüne ilişkin bilgiler bu form aracılığıyla toplanmıştır.

1.3.2. Gelecek Beklentileri Ölçeği: Tek boyutlu olan ölçek, 14 maddeden oluşmaktadır. Açıkladığı toplam varyans %49.51 olan ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.84 olarak bulunmuştur.³² Bu araştırmada ise iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.75 olarak bulunmuştur.

1.3.3. Öğrenci Memnuniyeti Ölçeği: Ölçek, Üniversiteden Memnuniyet, açıkladığı varyans %28.69, iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.86, Üniversiteden Memnuniyet açıkladığı varyans %11.36, iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.68, Kişisel Gelişimden Memnuniyet açıkladığı varyans %14.28, iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.79, Mesleki Eğitimden Memnuniyet (açıkladığı varyans %25.35), iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı 0.71 olmak üzere 4 alt boyut ve 18 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin tamamının açıkladığı toplam varyans ise % 79,68'dir. Ölçeğin tamamının iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayısı ise 0.85'tir.³³ Bu araştırmada ise iç tutarlılık (Cronbach's alpha) kat sayıları alt boyutlar için sırasıyla 0.67, 0.51, 0.84, 0.68 iken ölçeğin tamamı için ise 0.86 olarak tespit edilmiştir.

1.4. İşlem

Araştırmanın verileri gerekli izinler alındıktan sonra araştırmacı tarafından toplanmıştır. Katılımcılara, gerekli bilgiler verilmiş ve gönüllü olan kişilere veri

³⁰ Gürbüz - Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe – Yöntem – Analiz*, 130.

³¹ Jack R. Fraenkel et al., *How to Design and Evaluate Research in Education* (New York: Mc Graw Hill, 2012), 99.

³² Tuncer, "A Research Regarding Future Expectations of University Youth", 1,4.

³³ Alptekin Sökmen, "Öğrenci Memnuniyetine Yönelik Ankara'daki Bir Meslek Yüksekokulunda Araştırma", *İşletme Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2011), 70.

toplama araçları verilmiştir. 400 adet form dağıtılmış, ancak 10 adet form eksik veya özensiz doldurulduğu tespit edildiğinden dolayı veri setine dahil edilmemiştir. Mahalonobis uzaklık değerleri incelenmiş olup gerekli koşulların sağlandığı tespit edilmiştir.

Veri setinin dağılımının normalliğini gösteren basıklık ve çarpıklık değerleri ve ölçeklere ilişkin diğer betimsel değerler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

	Mesleki		Kişisel		
	Gelecek Beklentileri	Eğitimden Memnuniyet	Okuldan Memnuniyet	Gelişimden Memnuniyet	Üniversiteden Memnuniyet
Katılımcı	390	390	390	390	390
Ortalama	51.643	14.703	18.346	13.441	8.335
Std.Sapma	6.803	3.439	3.875	3.548	2.375
Çarpıklık	-0.109	-0.044	-0.269	-0.617	-0.253
Basıklık	0.414	-0.043	0.104	0.038	-0.171
En Düşük	30.946	5.000	6.000	4.000	3.000
En Yüksek	70.000	25.000	28.000	20.000	15.000

Parametrik analizlerin yapılabilmesi için gerekli koşulların sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek için basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve ilgili değerlerin tablo 1'de de görüldüğü üzere -1 ile +1 arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular çerçevesinde veri setinin normal dağılım gösterdiği ve dolayısıyla parametrik testlerin yapılabileceği anlaşılmaktadır.³⁴

1.5.Verilerin Analizi

Verilerin analizi Amsterdam Üniversitesi tarafından desteklenen ve açık kaynak kodlu veri analiz programı olan JASP (Version 0.11.1) ile analiz edilmiştir. Öncelik memnuniyet düzeyi ile gelecek beklentisi arasındaki ilişki Pearson momentler çarpım korelasyonu ile incelenmiştir. Korelasyon katsayıları ise, 0.70-1.00 arasında olması, yüksek; 0.70-0.30 arasında olması, orta; 0.30-0.00 arasında olması ise, düşük düzeyde bir ilişki olarak tanımlanmıştır.³⁵ Daha sonra ise bu memnuniyet düzeyini oluşturan alt boyutların, gelecek beklentisi üzerindeki yordayıcı etkisini belirlemek için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sürecinde çoklu doğrusal regresyon analizi için gerekli koşullardan çoklu doğrusal bağıntı (tolerance ve VIF) ve tekliğe (Durbin-Watson) ilişkin değerlere³⁶ de regresyon tablosunda yer verilmiştir. Kriter değerleri ise tolerance için .10'dan düşük

³⁴ Larry B. Gravetter, Frederick J Wallnau - Lori-Ann B. Forzano, *Essentials of Statistics for The Behavioral Sciences* (Boston: CENGAGE Learning, 2016), 149.

³⁵ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi* (Ankara: Pegem Akademi, 2004), 31-37.

³⁶ İsmail Seçer, *SPSS ve LIREL ile Pratik Veri Analizi & Analiz Raporlaştırma* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2017), 143-144.

olmama, VIF için 10'dan düşük olma, Durbin-Watson için ise 1 ile 3 arasında olma şeklindedir.³⁷

2.Bulgular

2.1.Değişkenler Arası Korelasyonlar

Tablo 2. Gelecek Beklentisi ile Öğrenci Memnuniyet Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

	Mesleki Eğitimden Memnuniyet	Okuldan Memnuniyet	Kişisel Gelişimden Memnuniyet	Üniversiteden Memnuniyet
Gelecek Beklentileri	.350**	.301**	.401**	.197**

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin gelecek beklentisi düzeyleri ile memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde mesleki eğitimden memnuniyet ile ($r=.350$, $p<.01$), okuldan memnuniyet ile ($r=.301$, $p<.01$), kişisel gelişimden memnuniyet ile ($r=.401$, $p<.01$), orta düzeyde pozitif yönde (orta düzey kriter .30 ile .70 arası)³⁸ üniversiteden memnuniyet ile arasında ($r=.197$, $p<.01$) ise düşük düzeyde (düşük düzey kriter 0 ile .29 arasında)³⁹ korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu anlamlı ilişki tespiti ile çalışmanın “İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentisi arasında anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki birinci hipotezi doğrulanmıştır. Böylelikle ikinci hipotezin sınanması ve bu ilişkinin yordayıcı etkisinin belirlenmesi için çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3. Öğrenci Memnuniyetinin, Gelecek Beklentisini Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

	Standart						VIF	Durbin-Watson
	B	Hata	Beta	t	p	Tolerance		
Sabit	38.107	1.488		25.609	.000			
Kişisel Geliş. Memn.	.576	.102	.301	5.677	.000	.747	1.339	1.013
Mesleki Eğit. Memn.	.394	.105	.199	3.760	.000	.747	1.339	

Çoklu doğrusal regresyon analizi sonucunda kişisel gelişimden memnuniyet ile mesleki eğitimden memnuniyetin, gelecek beklentisinin yüksek düzeyde ve anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur ($R=.44$, $R^2=.19$, $p<.01$). Buna göre kişisel gelişimden memnuniyet ile mesleki eğitimden memnuniyet, gelecek beklentisindeki toplam varyansın %19'unu açıklamaktadır. Standardize edilmiş (Beta) katsayısı ve t değerleri incelendiğinde görece önem düzeyi olarak sırasıyla kişisel gelişimden memnuniyet ile mesleki eğitimden memnuniyetin, gelecek beklentisinin

³⁷ Barbara G. Tabachnick - Linda S. Fidell, *Using Multivariate Statistics* (Pearson, 2012), 189-192.

³⁸ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi*, 31-37.

³⁹ Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi*, 31-37.

anlamli bir yordayıcısı olduğu söylenebilir. Bu bulgular çerçevesinde araştırmanın “İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri, gelecek beklentisi düzeyinin anlamli bir yordayıcısıdır.” şeklindeki ikinci hipotezinin de doğrulandığı görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada ele alınan “Hipotez 1. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentisi arasında anlamli bir ilişki vardır.” “Hipotez 2. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri, gelecek beklentisi düzeyinin anlamli bir yordayıcısıdır.” şeklindeki her iki hipotezin de doğrulandığı görülmektedir. Bu çerçevede İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentileri arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamli korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iki değişken arasındaki ilişkide memnuniyet düzeyi, gelecek beklentisine ilişkin toplam varyansın %19’unu açıklamaktadır. Bu ilişkinin ise memnuniyeti oluşturan boyutlardan kişisel gelişimden memnuniyet ve mesleki eğitimden memnuniyet ile olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle de İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kişisel gelişimden memnuniyet ve mesleki eğitimden memnuniyet düzeyleri arttıkça, gelecek beklentilerinin de arttđı söylenebilir.

Bu bulgular ile ilgili olarak literatür incelendiğinde ilahiyat fakültesi öğrencileri örnekleminde doğrudan memnuniyet, gelecek beklentisi ilişkisinin ele alındđı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin beklentilerini, geleceğe ilişkin düşüncelerini, çeşitli konulardaki memnuniyet durumlarını içeren çalışmalar olduğu görülmüştür.

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin memnuniyetlerine ilişkin bir bulguya yer verdiği tespit edilebilen ilk çalışma 1989 yılında Fırat tarafından gerçekleştirilmiştir. İzmir ve Ankara İlahiyat fakültelerinde gerçekleştirilen araştırmada Ankara’daki İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %84.5’i, İzmir’deki İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin %64.5’inin fakültede sürdürülen eğitim-öğretimden memnun olmadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin gerekçeleri ise Arapçayı iyi öğrenememek, yeterince İslami bir eğitim verilmemesi, uygulama eksikliği, ezberci eğitim, öğretim üyelerinin yetersizliği olarak ifade edilmiştir.⁴⁰ Araştırmanın verilerinin 1980-1986 yılları arasında toplandıđı⁴¹ düşüldüğünde üniversiteler ve ülke için önemli bir dönem olan 1980 darbe süreci ve etkilerinin devam etmesi, ayrıca yüksek İslam enstitülerinin ilahiyat fakültesine dönüştürülmesi süreci bu çalışmanın bulgularını etkilemiş olabilir. Zira çalışmanın yapıldığı dönemde (1982 yılında) İzmir Yüksek İslam Enstitüsü, ilahiyat fakültesine dönüştürülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların, eğitim-öğretim ile ilgili problemler olarak belirttiği hususlar incelendiğinde

⁴⁰ Fırat, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problem Olarak Değerlendirdikleri Eğitimleriyle İlgili Konular,” 21-24.

⁴¹ Fırat, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problem Olarak Değerlendirdikleri Eğitimleriyle İlgili Konular,” 22.

gelecekle ilgili beklentilerini etkilemesi muhtemel, mesleki eğitim ve kişisel gelişim çerçevesinde değerlendirilebilecek hususlar olduğu görülmektedir.

Korkmaz'ın çalışmasında ise ilahiyat fakültesinde okumaktan memnun olma durumları sorulmuş ve bu soruya katılımcıların %69.4'ü memnundur, %15'i memnun değilim, %15.6'sı ise kararsızım yanıtını vermiştir. Memnun olduğunu belirten öğrencilerin gerekçeleri arasında fakülte ortamının rahatlığı, güvenli olması ve bu durumun kendilerini psikolojik olarak rahatlatması öne çıkmaktadır. Yine aynı öğrenciler nitelikli öğretim elemanı bulamama, sosyal bilimler alanındaki derslerin yüzeysel olması gibi konulardan da yakınmaktadır.⁴² Memnun olmayan öğrenciler ise yoğunlukla beklentilerini karşılayacak nitelikli bir eğitim imkanı bulamadıklarını ve aldıkları eğitimin kendilerine katkı sağlamadığını belirtmektedir.⁴³ Memnun olmayan öğrencilerin öne çıkardığı gerekçelere bakıldığında öğrencilerin nitelikli bir eğitim imkanı bulamama ve kendilerini katkı sağlayacak bir eğitim alamadıkları gibi geleceklere ilişkin beklentilerini etkilemesi muhtemel konulara vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu gerekçelerin öğrencilerin memnuniyet düzeylerini düşürmesi, bu araştırmanın kişisel gelişimden memnuniyet ile mesleki eğitimden memnuniyetin, gelecek beklentisinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu şeklindeki bulgusunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Okumuş tarafından yapılan çalışmada ise öğrencilerin %35.6'sı memnun olduğunu belirtirken, %37.8'i memnun olduğunu ancak gelecek kaygısı taşıdığını, %13.3'ü ise ilahiyat fakültesinde okumaktan pişman olduğunu, %2.2'si ise ilahiyat fakültesinde okumasıyla çok şey kaybettiğini dile getirmiştir. Katılımcıların %11.1'i ise bu soruya başka yanıtını vermiştir. Verileri 2004-2006 yılları arasında toplanan bu çalışmada Okumuş, öğrenciler ile yapmış olduğu görüşmelerde öğrencilerin mezun olduklarında iş bulamayacakları kaygısını taşıdıklarını, eski yapının değişmesini izah edemedikleri, ilahiyat mezunlarının öğretmen olup olamayacakları konusunda belirsizlikler yaşadıklarını tespit etmiştir.⁴⁴ Koç'un çalışmasında ise katılımcıların %71'inin ilahiyat fakültesinde okumaktan "memnun olduğu", %27'sinin ise "memnun olmadığı" anlaşılmaktadır.⁴⁵ İlahiyat fakültesinde okumaktan memnun olunmayan en önemli husus sorulduğunda ise katılımcıların %22.1'i istenilen düzeyde kendimi yetiştirememek, %15.4'ü mezun olduğumda görev alamama endişesi, %12.3 öğretim elemanlarının tutumu, %12.1'i başka seçeneğim olmadığı için bu programda okuyor olmak, %12.1'i nasıl bir görev için hazırlandığımı bilmemek, %5.6'sı maneviyatımın sarsıldığını hissediyor olmak, %3.4'ü yakınlarımdan uzakta eğitim görmek, %3.6'sı öğrenciler arasında dostluk ve arkadaşılığın zayıf olması, %6,5'i ise "başka" seçeneğini işaretlemiştir.⁴⁶ Okumuş ve Koç'un çalışmaları birlikte değerlendirildiğinde memnun olunmayan durumlar olarak,

⁴² Korkmaz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği," 193-194.

⁴³ Korkmaz, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği," 195-199.

⁴⁴ Okumuş, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri-Dicle Üniversitesi Örneği," 70-71.

⁴⁵ Koç, "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri," 37.

⁴⁶ Koç, "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri", 38-39.

gelecek kaygısı, istenilen düzeyde kendimi yetiştirememek, mezun olduğunda görev alamama gibi mesleki ve kişisel gelişim ile ilgili endişeler olduğu görülmektedir. Bu bulgular araştırmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir. Memnuniyet düzeyi düşük olan katılımcıların, geleceğe yönelik endişelerinin de arttığı söylenebilir.

Taştekin tarafından yapılan araştırmada ise katılımcıların %17.6'sı ilahiyat fakültesinde aldıkları eğitimin gelecekte yapmayı düşündükleri mesleğe hazırlamakta yeterli olduğunu düşünürken % 36.2'si yetersiz olduğunu, % 46.2'si ise bu konuda kararsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular öğrencilerin, gelecekte yapmayı planladıkları mesleğe hazırlama konusunda ilahiyat fakültesinde alınan eğitimden memnun olmadığını, bir başka deyişle gelecekte yapmayı planladıkları meslek konusunda yeterli eğitimi almadıkları düşüncesinde olduklarını göstermektedir.⁴⁷ Bu bulguların da çalışmamızın mesleki eğitimden memnuniyet ile gelecek beklentisi arasındaki ilişki bulgusu ile aynı doğrultuda olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak ilgili literatür çerçevesinde değerlendirildiğinde ilahiyat fakültesi öğrencilerinin iyi bir eğitim alma, mesleğe hazırlama gibi geleceğe ilişkin beklentilerinin karşılanması fakülteden memnuniyet düzeylerini artırırken, karşılanmaması durumunda memnuniyetsizliğin ortaya çıktığı söylenebilir. Yapmış olduğumuz bu çalışmanın bulguları da literatür ile uyumlu bir şekilde memnuniyet düzeyinin yüksek olması ile öğrencilerin gelecek beklentileri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın bulguları çerçevesinde şu önerileri getirmek mümkündür;

Araştırmacılar tarafından başta kişisel gelişim ve mesleki eğitimden memnuniyet olmak üzere öğrencilerin geleceğe ilişkin beklentilerini etkilemesi muhtemel memnuniyet boyutlarını oluşturan konularda derinlemesine çalışmalar yapılarak, bu boyutların somutlaştırılması ve elde edilen bulgular çerçevesinde düzenlemelerin yapılması gereklidir. Fakülte yönetimleri ve Yüksek Öğretim Kurumu tarafından, ilahiyat fakültelerinin tek bir mesleğe yönelik bir hedefi olmaması nedeniyle, öğrencinin gelecekte yapmayı planladığı mesleğe göre kişisel gelişimi ve mesleki eğitimine (alan bilgisi, meslek bilgisi, iletişim vb.) yönelik kendisini geliştirmesi için, beklentilerinin tespit edilerek bu konularda düzenlemeler yapılması gerekir. Süreç içerisinde gelişen yeni durumlar ve değişen şartlar çerçevesinde beklentilerin değişmesinin muhtemel olması nedeniyle gerek araştırmacılar gerekse kurumlar tarafından öğrenci beklentilerinin tespiti zaman zaman tekrarlanarak bu konuda dinamik bir süreç işletilmelidir. Ayrıca, çalışmanın örnekleminin Erzurum ili ile sınırlı olması nedeniyle farklı ilahiyat fakülteleri örnekleminde yapılacak benzer çalışmalar sonuçların karşılaştırılmasına imkan vermesi açısından önemli olacaktır.

⁴⁷ Taştekin, "Yeni Kurulan İlahiyat Fakültelerinin Öğrenme Ortamına Yönelik Öğrenci Algıları-Şırnak, Erzincan ve Iğdır Örneği-", 164.

Kaynakça

- Akyürek, Süleyman. "Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)." *Mezunlarına Göre Yüksek Din Öğretiminin Eksik Yönleri*. ed. İbrahim Aşlamacı vd., 193–223. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Algur, Hüseyin. "Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)." *Yüksek Din Öğretimine Yönelme ve Öğretim Sürecinde Hedef Unsuruna Dair Hoca ve Öğrenci Görüşlerinin Farklı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi (Giresun İslami İlimler Fakültesi Örneği)*. ed. İbrahim Aşlamacı vd., 247–268. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Ay, Mehmet Emin. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarından Beklentileri (Bursa UÜ İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma)". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.
- Aydın, Muhammed Şevki. "Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu Bildiriler – Müzakereler 16-17 EKİM 2003". *İlahiyat Lisans Programının Amaç Sorunu*. 19–25. Isparta: S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Baskı Merkezi, 2004.
- Aydın, Muhammed Şevki. "Yüksek Din Öğretimi Kurumları: Gelgitler Alanı". *Tezkire, Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi* 31–32 (2003), 107–123.
- Büyüköztürk, Şener. *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi, 2004.
- Çokluk Bökeoğlu, Ömay. "Analysis of University Students' Views about the Quality of Faculty Life Using Various Variables". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 40/2 (2007), 179–204. https://doi.org/10.1501/egifak_0000000171
- Erpay, İlyas. "Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Yönelik Görüşleri". *Amasya İlahiyat Dergisi* 0/13 (2019), 423–473. <https://doi.org/10.18498/amailad.547095>
- Fırat, Erdoğan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problem Olarak Değerlendirdikleri Eğitimleriyle İlgili Konular". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* VI (1989), 17–42.
- Fraenkel, Jack R. vd. *How to Design and Evaluate Research in Education*. New York: Mc Graw Hill, 8th Ed., 2012.
- Gravetter, Frederick J Wallnau, Larry B. - Forzano, Lori-Ann B. *Essentials of Statistics for The Behavioral Sciences*. Boston: CENGAGE Learning, 9th Ed., 2016.
- Gürbüz, Sait - Şahin, Faruk. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe – Yöntem – Analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Karadağ, Engin - Yücel, Cemil. *Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırması* (2019). <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.13111.11683>
- Karasu, Teceli. "Uluslararası Yüksek Din Öğretimi Sempozyumu (Akademik ve Sosyal Yönleriyle)." *İslami İlimler/İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İlahiyat Eğitimine ve Öğretim Elemanlarına İlişkin Alguları: Metafor Analizi Örneği*. ed. İbrahim Aşlamacı vd. 217–227. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- Kaya, Mevlüt. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri (Samsun O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)". *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 8 (2001), 77–114.
- Kirman, Mehmet Ali - Apaydın, Halil. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2006), 93–123.
- Kirman, Mehmet Ali - Demir, Rıdvan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları: Mustafa Kemal Üniversitesi Örneği". *Antakiyat* 1/1 (2018), 1–21. <https://dergipark.org.tr/en/pub/antakiyat/issue/40370/450322>
- Koç, Ahmet. "İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) Öğrencilerinin Sorunları ve Beklentileri". *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/2 (2003), 25–64.
- Koç, Bozkurt. "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin İlahiyat Fakültesine Bakışı ve Beklentileri (Atatürk Üniversitesi Örneği)". *Tabula Rasa -Felsefe & Teoloji-* 1/3 (2001), 121–137.
- Korkmaz, Mehmet. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Fakülteyi Tercih Nedenleri: Erciyes

- Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Bilimname* 2010/1 (2010), 167-206. <http://dergipark.org.tr/pub/bilimname/issue/3506/47656>
- Krejcie, Robert V. - Morgan, Daryle W. "Determining Sample Size for Research Activities". *Educational and Psychological Measurement* 30/3 (1970), 607-610. <https://doi.org/10.1177/001316447003000308>
- Mehmedoğlu, Yurdağül. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim Beklentileri". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*. 121-150. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.
- Okumuş, Ejder. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Problemleri-Dicle Üniversitesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 5/13 (2007), 59-94.
- Özenç, Ali. "Son Sınıf Öğrencilerine Göre Beklentileri Karşılama ve Mesleki Hayata Hazırlamada İlahiyat Fakültelerinde Eğitim (Dicle Üniversitesi Örneği)". *International Journal of Kurdish Studies* 3/1 (2017), 1-30. <https://doi.org/10.21600/ijoks.288954>
- Özkan, Fatih. "*Türkiye'de İlahiyat Fakültelerinde Eğitim Gören Uluslararası Öğrencilerin Memnuniyet Düzeyleri*". Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Parladır, Selahattin. "Öğrencilerine Göre İlahiyat Fakültesi Eğitiminin Başarı Durumu". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* XI (1998), 1-32.
- Seçer, İsmail. *SPSS ve LIREL İle Pratik Veri Analizi & Analiz Raporlaştırma*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2017.
- Sökmen, Alptekin. "Öğrenci Memnuniyetine Yönelik Ankara'daki Bir Meslek Yüksekokulunda Araştırma". *İşletme Araştırmaları Dergisi* 3/4 (2011), 66-79.
- Tabachnick, Barbara G. - Fidell, Linda S. *Using Multivariate Statistics*. Pearson, 6th Ed., 2012.
- Taştan, Abdulvahap et al. "Üniversite Düzeyinde Din Öğretimi Alan Öğrencilerde Eğitim Sürecinde Oluşan Tutum Ve Davranış Değişiklikleri -Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/11 (2001),169-192. <http://dergipark.gov.tr/erusosbilder/issue/23744/252930>
- Taştekin, Osman. "Yeni Kurulan İlahiyat Fakültelerinin Öğrenme Ortamına Yönelik Öğrenci Algıları-Şırnak, Erzincan ve Iğdır Örneği-". *USUL İslam Araştırmaları Dergisi* 19 (2019), 139-184.
- Tuncer, Murat. "A Research Regarding Future Expectations of University Youth". *Journal of Turkish Studies* Volume 6 1/6 (2011), 935-948. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.2265>
- Turan, İbrahim - Nazıroğlu, Bayramali. "İlahiyat Fakültesine Yeni Gelen Öğrencilerin Sorun ve Beklentileri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 8/36 (2015).
- Uçar, Recep. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Profili, Akademik Eğilimleri ve Aldıkları Eğitime İlişkin Memnuniyet Algıları (İnönü Üniversitesi Örneği)". *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2017), 105-178. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ifd/issue/32024/546280>
- Türk Dil Kurumu. "Beklenti". Erişim 11 Eylül 2020. <https://sozluk.gov.tr/>
- TTK, Tevhid-i Tedrisat Kanunu. *Resmî Gazete* 63 (6 Mart 1340). Erişim 12 Eylül 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=430&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=3http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/04/20180415-3.htm>